Mikroişlemci Sistemleri

Dr. Öğr. Üyesi Hamza Osman İLHAN 2019/1-Ders 1 YTÜ-CE

- Hesaplama için araç kullanımı MÖ 500'lü yıllara kadar uzanır
- Babilliler abaküs'ü kullandılar
 - İlk mekanik hesap makinesi
 - Boncuklar ile hesaplama yapılıyordu
- Çin abaküsü

- 1642 Blaise Pascal çark ve dişlilerden oluşan bir hesap makinesi geliştirdi (Pascaline)
 - Her dişli 10 diş içeriyordu
- İlk dişli bir tam tur attığında ikinci dişli 1 adım ilerliyor
- https://www.youtube.com/watch?v=3h71HAJWnVU

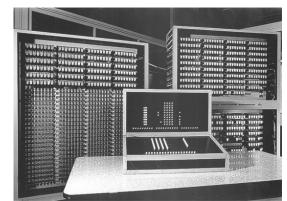

- 1800'lü yıllarda dişli mekanik makineler ile hesaplama ve veri işleme için uygulamalar gerçekleştirildi
- 1801'de Joseph Jacquard dokuma makinesinde desen oluşturmak için delikli kartları kullandı

- 1800'lü yıllarda elektrik motor Michael Farady tarafından tasarlandı
- https://www.youtube.com/watch?v=fcb-zjbsmBk
- Pascaline'in elektrik motorlu versiyonları geliştirildi
- 1889 yılında Herman Hollerith elektrik motorlar ile sürülen veri işleyen bir makine geliştirdi
- Bu makine Amerika 1890 nüfus sayımı sonuçlarının istatistik çıkarımı için kullanıldı
- Veri girişi delikli kartlar kullanılmıştı

- 1896'da Hollerith nüfus sayımlarında kullanılacak makineleri üretmek amacıyla Tabulating Machine firmasını kurdu
- Bir takım firma birleşmeleri sonucunda firma International Business Machines Corporation olarak isim aldı (IBM Inc.)

- Elektrik-mekanik makineler 1941
 yılına kadar yaygın olarak kullanıldı
- Uçak ve füze tasarımında hesaplamaları yapmak amacıyla, Konrad Zuse röle temelli ilk elektromekanik bilgisayarı geliştirdi (Z3)
- Z3 5.33Hz frekansında çalışıyordu

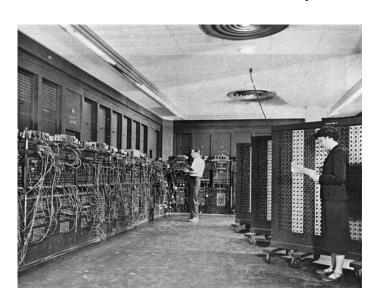

 Konrad Zuse Z3'ü geliştirmeden önce sisteminin mekanik (Z1) ve öncül elektromekanik versiyonlarını da geliştirmişti

- İlk elektronik bilgisayar olarak gösterilen tasarım Alan Turing tarafından geliştirilmiştir (Colossus)
- Elektronik komponent olarak vakum tüpleri kullanılmıştır

- Colossus Alman şifreleme sistemi Enigma'nın çözülmesi için geliştirilmişti
- Başka problemlere uyarlanamıyordu
- Programlanabilir değildi
- Bu yapısıyla bir sabit programlı bilgisayar yapısındaydı (special purpose computer)

- Genel amaçlı programlanabilir elektronik bilgisayar 1946 yılında Pensilvanya Üniversitesinde geliştirildi
- Electronic Numerical Integrator and Calculator (ENIAC)
 - Büyük bir makine
 - 17000 vakum tüpü
 - 800 km kablo
 - 30 ton ağırlık
 - Saniyede 100000 işlem

- ENIAC'ın programlanması kablo bağlantılarının değiştirilmesi ile yapılıyordu
 - Programlanması pek çok işçinin birkaç günlük çabasını gerektiriyordu
- Vakum tüplerinin kısa ömürlerini dolayısıyla sık bakım gerektiriyordu

- 1947 yılında Bell labarotuarlarında John Bardeen, William Shockley, Walter Brattain tarafından transistör geliştirildi
- Sonrasında 1958 yılında entegre devreler geliştirildi
- 1960'larda sayısal entegre devreler geliştirildi
- 1971 yılında ise Intel firması tarafında ilk mikroişlemci geliştirildi
- Federico Faggin, Ted Hoff, Stan Mazor 4004 mikroişlemcisini geliştirdi

- İlk mikroişlemci Intel firmasının geliştirdiği 4004'tür
 - 4 bitlik mikoişlemci
 - Adresleme kapasitesi: 4096 x 4 bit
 - Komut seti 45 komuttan oluşuyor
 - 30 gram ağırlığında
 - Saniyede 50000 işlem (30 ton ENIAC saniyede 100000 işlem)
 - Oyun ve küçük kontrol sistemlerinde kullanıldı
 - RTL (direnç –transistör lojiği ile tasarlanmış)
- Sonrasında daha yüksek frekanslı 4040 mikroişlemci geliştirildi

- 1971'de Intel 8008 mikroişlemciyi tanıttı
 - 8-bitlik bir mikroişlemci
 - 16KB adresleme kapasitesi
 - Toplamda 48 farklı komut yürütebiliyordu
- Mikroişlemcilerin daha karmaşık sistemlerde kullanımı mümkün oldu

- 1973 yılında Intel 8080 mikroişlemciyi tanıttı
- İlk modern 8 bitlik mikroişlemci olarak kabul edilir
- 8080
 - 64KB adresleme kapasitesi
 - 8008'e göre yaklaşık 10 kat daha hızlı
 - TTL (transistör- transistör lojiği ile tasarlamış)

- 8080'in sunumundan 6 ay sonra Motorola MC6800 mikroişlemciyi sundu
- Diğer firmalar tarafından da 8 bitlik mikroişlemciler piyasaya sunuldu
- Fairchild F8, MOS tech 6502, National Semiconductors – IMP8, Zilog – Z8
- 1974'te MITS Altair 8800 sunuldu
 - 1975'te Bill Gates ve Paul Allen Altair 8800 için BASIC dilini geliştirdi

- 1977 yılında Intel 8085 mikroişlemciyi sundu
- Intel'in son 8 bitlik mikroişlemcisi
- Saniyede 769230 işlem
- Dahili saat üreteci kullanımı
- Entegre komponent sayısında artış

- 1978 yılında 8086 ve bir yıl sonra 8088 mikroişlemciler tanıtıldı
- 16 bitlik mikroişlemciler
- Komut yürütme süresi 400 ns (saniyede 2,5 milyon işlem)
- Adresleme kapasitesi 1MB
- 4 veya 6 byte'lık komut kuyruğu mevcut (sıradaki birkaç komutun birlikte okunması)
- Çarpma bölme gibi komutların sunulması
- Varyasyonları ile 20000'i bulan komut sayısı

- 8086/8088 CISC (complex instruction set computers) mimarisindedir
- Yazmaç sayısında artış söz konusu
- 8086 ve 8088: 20 adet adres ucuna sahip
- 8086: 16 veri ucuna sahip
- 8088: 8 veri ucuna sahip

- 1983 yılında 80286 tanıtıldı
- 16MB adresleme kapasitesine sahip
- Komutlar 8086'ya benzer şekilde olmakla birlikte 16MB hafıza için komutlarda güncelleme var
- Saat frekansı 8MHz → saniyede 4 milyon işlem

- 1986 yılında 80386 sunuldu
- 32 bit adres yolu, 32 bit veri yolu
- 4GB adresleme kapasitesi

Genel Tanımlar ve Karşılaştırmalar

- ALU
- Register
- CPU
- μP
- μC
- SoC
- Harvard arc.
- Von Neumann arc.
- CISC
- RISC

- EPIC
- Little endian
- Big endian
- Data bus
- Address bus
- Control bus
- Accumulator

Genel Tanımlar ve Karşılaştırmalar

- 8086 (1978)
 - 16 bit veri yolu, 16 bit register, 20 bit adres yolu
- 8088 (1979)
 - 8 bit veri yolu, 16 bit register, 20 bit adres yolu
- 80286 (1982)
 - 16 bit veri yolu, 16 bit register, 24 bit adres yolu
- 80386 (1985)
 - 32 bit veri yolu, 32 bit register, 32 bit adres yolu

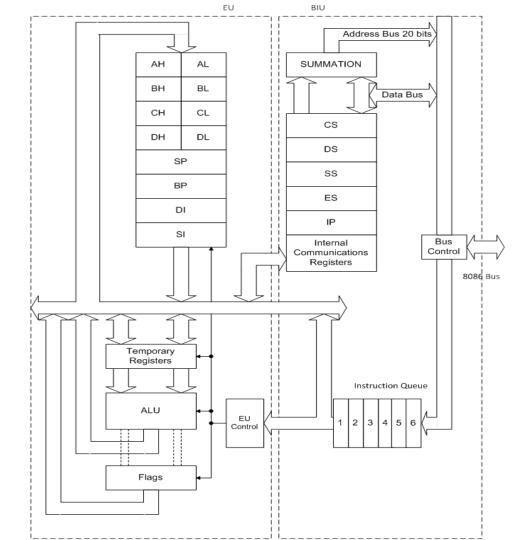
Genel Tanımlar ve Karşılaştırmalar

- Real mode
- Protected mode
- Virtual mode
- Prefetch queue
- Pipeline

- Offset memory model
- Time multiplexing
- Coprocessor
- Cache

8086 İÇ YAPISI

8086 İç Yapısı

8086 Yazmaçları

- AX
 - AL
 - AH
- BX
 - BL
 - BH
- SI
- DI

- CX
 - CL
 - CH
- DX
 - DL
 - DH
- SP
- BP

- SS
- CS
- DS
- ES
- IP

- FLAGS
 - CF
 - PF
 - AF
 - ZF
 - SF
 - TF
 - IF
 - DF

8086 Yazmaçları – AX, AL, AH

- AX : 16 bitlik akümülatör yazmaç
- AH, AL: 8 bitlik akümülatör yazmaçlar
- Aritmetik, lojik ve veri transferi işlemlerinde kullanılabilir
- Çarpma ve bölme işlemlerinde gizli operand olark kullanılır
- Giriş çıkış komutlarında kullanılır

8086 Yazmaçları – BX, BL, BH

- BX : 16 bitlik genel amaçlı yazmaç, (base register)
- BL, BH: 8 bitlik genel amaçlı yazmaçlar
- Dizi şeklindeki veri erişiminde kullanılır

8086 Yazmaçları – CX, CL, CH

- CX: 16 bitlik genel amaçlı yazmaç
- CL, CH: 8 bitlik genel amaçlı yazmaçlar
- Tekrarlı işlemlerde tekrar sayısını saklar (CX)
- Öteleme ve kaydırma işlemlerinde tekrar sayısını saklar (CL)

8086 Yazmaçları – DX, DL, DH

- DX: 16 bitlik genel amaçlı yazmaç
- DL, DH: 8 bitlik genel amaçlı yazmaçlar
- Çarpma ve bölme komutlarında bölünen sayıyı oluşturmak için kullanılır
- Giriş çıkış işlemlerinde port numarasını saklar

8086 Yazmaçları – SP

- SP: yığın yazmacı (stack pointer)
- Yığının en üst adresini işaretlemek için kullanılır
- SS ile birlikte kullanılır
- Her zaman çift bir değer gösterir
- WORD tipinde veriyi gösterir

8086 Yazmaçları – BP

- BP : Base pointer
- Fonksiyona parametre aktarılırken kullanılır
- SS ile birlikte kullanılır

8086 Yazmaçları – SI

- SI: kaynak indisi yazmacı (source index)
- Dizi komutlarında kaynak indisini tutar

8086 Yazmaçları – DI

- DI: hedef indisi yazmacı (destination index)
- Dizi komutlarında hedef indisini tutar

8086 Kesim (Segment) Yazmaçları

- CS: Kod segment, IP ile kullanılır
- DS: Data segment, BX, SI, DI ile kullanılır
- ES: Extra segment, DS gibi
- SS: Stack segment, BP ve SP ile kullanılır

• DS=1230H, SI=0045H ikilisi ile erişilen fiziki adres 12300H+0045H = 12345H

8086 Yazmaçları – IP

- IP : Instruction pointer
- Sıradaki işlenecek komutu gösterir
- CS ile birlikte kullanılır

- Efektif program adresi:
- CSx10H+IP

8086 Bayrak Yazmacı

- Carry Flag (CF): İşaretsiz işlemlerde taşma olursa 1 değerini alır
- Parity Flag (PF): İşlem sonucunda 1 olan bitlerin sayısı tek ise 0, çift ise 1 değerini alır
- Auxiliary Flag (AF): 4 bitlik kısımların toplamaçıkarma sonucu elde değerini tutar
- Zero Flag (ZF): İşlem sonucu 0 ise ZF=1 olur
- Sign Flag (SF): İşlem sonucu negatif ise SF=1 olur

8086 Bayrak Yazmacı

- Trap Flag (TF): Her komuttan sonra kesme oluşmasını sağlar
- Interrupt enable Flag (IF): Kesme kaynaklarının kesme oluşturmasına izin verir
- Direction Flag (DF): Dizi işlemlerinde başlangıç adresinden itibaren arttırarak/azaltarak sıradaki göze erişimi belirler
- Overflow Flag (OF): İşaretli işlemlerde taşma durumunda 1 değerini alır

REAL – PROTECTED MOD

Real Mod Hafiza Adresleme

- 8086 real modda hafiza adresleme yapar
- Real modda sadece 1MB alan adreslenebilir
- 8086 hafıza uzayı 1MB (20 adres ucu → 1MB)
- Tüm bilgisayarlar açıldığında real modda açılır

Real Mod Hafiza Adresleme

- Real modda segment adres ve ofset adres değerlerinin birleşimiyle hafızada istenen alana erişilir
- Bir segment değeri 64KB'lık alanı gösterir (NEDEN?)
- Ofset değeri 64KB'lık alan içinde bir yeri gösterir
- Örnek: Segment değeri 1000H, ofset değeri 2000H ise mikroişlemcide erişilen fiziki adres ne olur?
- 1000Hx10H+2000H=12000H (1000H:2000H)

Real Mod Hafiza Adresleme

- Varsayılan Segment ve Ofset yazmaçları
- Program hafızasına erişimde CS:IP birlikte kullanılır
- Yığın (stack) erişiminde SS:SP veya SS:BP kullanılır
- Veri erişiminde DS:BX, DS:DI, DS:SI kullanılır
- String işlemlerinde ES:DI ile kullanılır

Protected Mod Hafiza Adresleme

- 1MB'tan daha geniş hafızayı adreslemede kullanılır
- Segment adres değeri bir tablonun (descriptor table) bir satırını gösterir
- Bu tablonun herbir gözünde kullanım için ayrılmış segmentin boyu, yeri, erişim izinleri yazılıdır
- Tabloların global ve yerel versiyonları vardır
- Global descriptor tablosunda tüm programlar için kullanılabilecek segment bilgisi yer alır
- Yerel descriptor tablosunda ise uygulamaya özel segment bilgisi yer alır

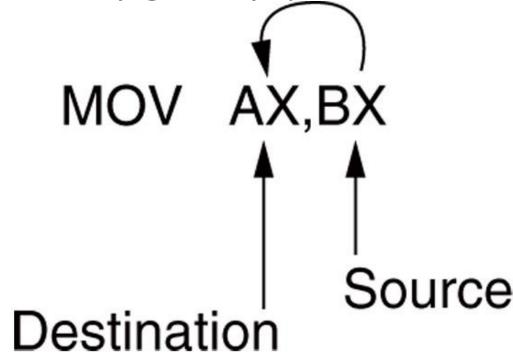
ADRESLEME MODLARI

Adresleme Modlari

- Verimli assembly programları geliştirebilmek için komutlar ile birlikte kullanılan adresleme modlarının bilinmesi gerekmektedir.
- Veri adresleme modlari
- Program hafızası adresleme modları

Veri Adresleme Modları

• 8086 assembly genel yapısı

Veri Adresleme Modları

- 8086 assemly genel yapısı
 - AX ← 1234H
 - $-BX \leftarrow ABCDH$
 - MOV AX, BX
 - $-AX \leftarrow ABCDH$
 - BX ← ABCDH
- MOV DST, SRC
 - DST ← SRC

Yazmaç Adresleme (Register Addressing)

- Yazmaç Adresleme (Register Addressing)
- 8 bitlik AL, AH, BL, BH, CL, CH, DL, DH yazmaçları kullanılabilir
- 16 bitlik AX, BX, CX, DX, SP, BP, SI, DI yazmaçları kullanılabilir
- Yazmaç adreslemede kullanılan yazmaç genişlikleri uyumlu olmalıdır

MOV BX, CX

Hemen Adresleme (Immediate Addressing)

- Sabit değer atamayı ifade eder
- 16 bit veya 8 bit sabit değer atama söz konusu olabilir

MOV AL, 0F2H

MOV CX, 100

MOV BL, 01010101B

MOV AH, 'A'; ASCII A karakteri AH yazmacına atanır

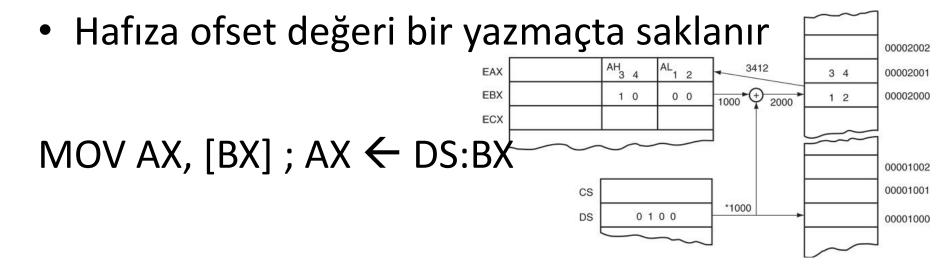
Doğrudan Adresleme (Direct Addressing)

Erişilecek hafıza gözünün doğrudan gösterildiği durumdur

MOV AL, DATA ; DATA bir etiket olup assemler bunu karşılık gelen adres değeri ile değiştirir MOV BX, [1234H] ; BX ← DS:1234H

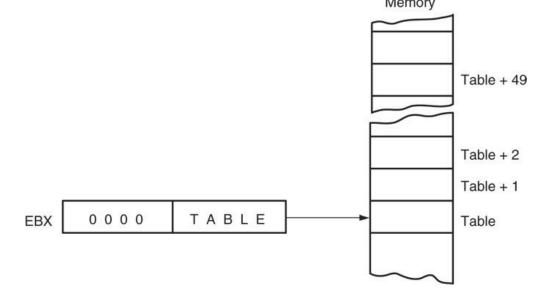
Yazmaç Dolaylı Adresleme (Register Indirect Addressing)

 BP (SS ile), BX, DI ve SI (DS ile) yazmaçları ile kullanılabilir

Yazmaç Dolaylı Adresleme (Register Indirect Addressing)

 Dizi olarak tutulan veriye sıralı erişimde yazmaç dolaylı adresleme kullanımı uygundur

Base+Index Addressing

- Temelde bir dolaylı adresleme modudur
- Base yazmacı (BX veya BP) işlem yapılacak hafıza konumunun başlangıcını göstermek için kullanılır
- Index yazmaçları (DI veya SI) verinin bu başlangıç adresine görece yerini tutmak için kullanılır

MOV DX, [BX+DI]

Yazmaç Göreli Adresleme (Register Relative Addressing)

 Base (BP veya BX) veya Index (DI, SI) yazmaçlarının bir sabit ofset değeri ile kullanılmasını ifade eder

MOV AX, [BX+100H]

Base Relative + Index Addressing

• İki boyutlu veri adresleme için uygudur

MOV AX,[BX + SI + 100H]

Program Hafızası Adresleme Modları

- Program akışı sırasında fonksiyon çağırma, koşullu ve koşulsuz dallanma komutları ile farklı program hafızası adresleme modları kullanılır
- Doğrudan (direct)
- Göreli (relative)
- Dolaylı (indirect)

Doğrudan Program Hafızası Adresleme

- Doğrudan bir program adresine ulaşmak için kullanılır
- Mevcut kod segmentinden farklı bir kod segmentine geçiş sağlayacağı için segmentler-arası bir işlemdir
- Hem CS hem de IP değeri uygun şekilde değiştirilir
 JMP 200H:300H; CS ← 200H, IP ← 300H

CALL 200H:300H

Göreli Program Hafızası Adresleme

- Mevcut IP yazmacı değerine göre hangi program hafızasının adresleneceğini ifade eder
- JMP komutu 1 byte veya 2 byte işaretli sabit değerli operand kabul eder

JMP 100 JMP 1000H

Dolaylı Program Hafızası Adresleme

CALL ve JMP komutları ile kullanılır

JMP BX
CALL [BX]

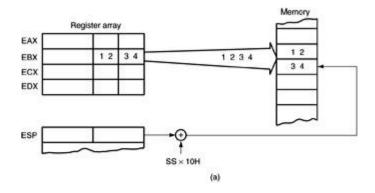
- Tüm yazmaçlardan yığına veri basılabilir
- CS hariç tüm yazmaçlara yığından veri çekilebilir

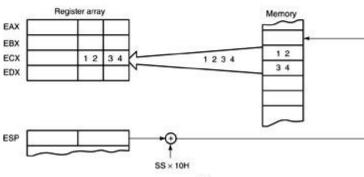
PUSH CS; çalışır

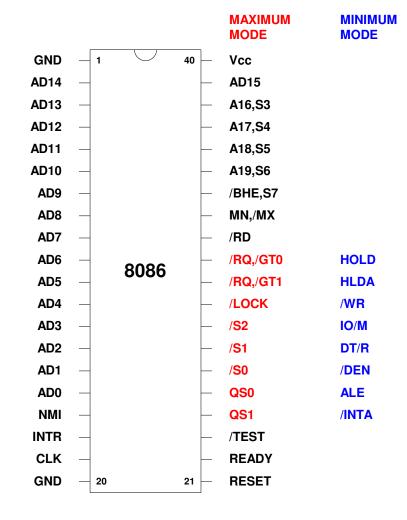
POP CS; assembler hatası verir

- 8086'da yığın geçici veri saklamak için ve fonksiyonlardan dönüşlerde dönüş adreslerini saklamak için kullanılır
- Yığın LIFO mantığında çalışır (Last In First Out)
- Yığın ile ilgili PUSH ve POP komutları kullanılır
- PUSH yığına WORD basar, POP yığından WORD çeker
 PUSH BL; (DOĞRU MU?)
- Yığın adresleme için SS:SP ikilisi kullanılır

- SP yazmacı programcının tanımladığı yığının genişliğini gösterecek şekilde ilk değer alır
- Her PUSH işleminde SP-1 ve SP-2 adreslerine 2 byte veri yazılır ve SP değeri 2 azaltılır
- Her POP işleminde SP+1 ve SP+2 adreslerinden2 byte veri okunur ve SP değeri 2 arttırılır

• AD_{15} - AD_0 : (I/O-3)

The 8086 address/data bus lines compose the upper multiplexed address/data bus on 8086. These lines contains address bits whenever ALE is logic 1. These pins enter a high-impedance state whenever a hold acknowledge occurs.

• $A_{19}/S_6-A_{16}/S_3$: (O-3)

The address/status bus bits are multiplexed to provide address signals A_{19} - A_{16} and also status bits S_6 - S_3 . The pins also attain a high-impedance state during the hold acknowledge. S4 and S3 show which segment is accessed during the current bus cycle.

• \overline{RD} : (O-3)

Whenever the read signal is logic 0, the data bus is receptive to data from the memory or I/O devices connected to system.

READY: (I)

This input is controlled to insert wait states into the timing of the microprocessor.

- READY=0: μP enters into wait states and remain idle
- READY=1: It has no effect on operation of μP

• *TEST*: (I)

The test pin is an input that is tested by the WAIT instruction

• NMI: (I)

The non-maskable interrupt input is similar to INTR except that the NMI does not check to see if IF flag bit is a logic 1. This interrupt input uses interrupt vector 2.

• RESET: (I)

The reset input causes the μP to reset itself if this pin is held high for a minimum four clocking periods. It begins executing instructions at memory location FFFOH and disables future interrupts by clearing the IF flag bit.

• MN/\overline{MX} : (1)

Minimum/maximum mode pin select.

• \overline{BHE}/S_7 : (O-3)

BHE pin is used to enable the most sig. data bus bits $(D_{15}-D_8)$ during a read or write operation.

• M/\overline{IO} : (O-3)

The pin selects memory or I/O. This pin indicates that the microprocessor address bus contains either a memory address or an I/O port address.

• \overline{WR} : (O-3)

This line indicates that 8086 is outputting data to a memory or I/O device.

• \overline{INTA} : (0-3)

The interrupt acknowledge signal is a response to the INTR input pin. This pin is normally used to gate the interrupt vector number onto the data bus in response to an interrupt request.

• *ALE* : (0)

Address latch enable shows that the 8086 address/data bus contains address information. This address can be a memory address or an I/O port number.

• DT/\overline{R} :(O-3)

The data transmit/receive signal shows that the microprocessor data bus is transmitting or receiving data.

• DEN: (O-3)

Data bus enable activates external data bus buffers.

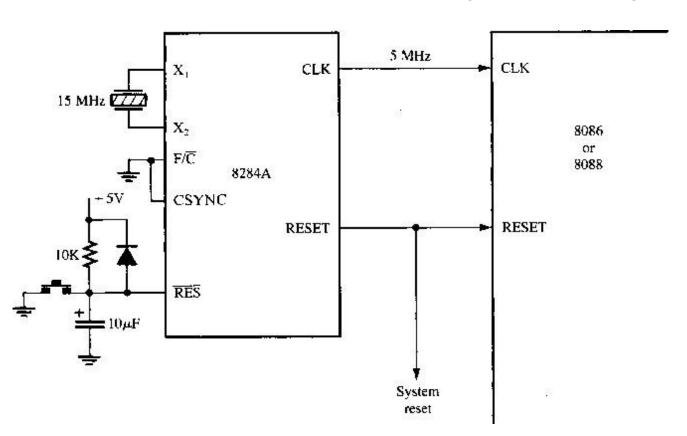
• HOLD : (I)

The hold input requests a direct memory access (DMA). If the HOLD signal is logic 1, the microprocessor stops executing software and places its address, data and control bus at the high-impedance state.

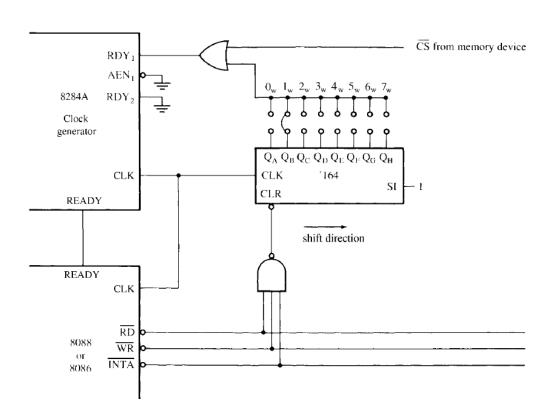
• HLDA: (O)

Hold acknowledge indicates that the 8086 microprocessor entered the hold state.

Clock Generator (8284A)

Clock Generator (8284A)

- The address/data bus of the 8086/8088 is multiplexed (shared) to reduce the number of pins required for the integrated circuit.
- Memory & I/O require the address remain valid and stable throughout a read/write cycle.
- If buses are multiplexed, the address changes at the memory and I/O, causing them to read or write data in the wrong locations

 74LS373 Octal Transparent Latch with 3-state **Outputs**

SN54/74LS373 D7 D₆ O₆ O₅ D₅ O_0 D_0 D_1 O_1 O_2 D_2 D_3 LS373

Dn	LE	OE	on
Н	Η	L	Τ
L	Η	L	L,
Χ	L	L	QO
Х	Х	Η	Ζ*

H = HIGH Voltage Level

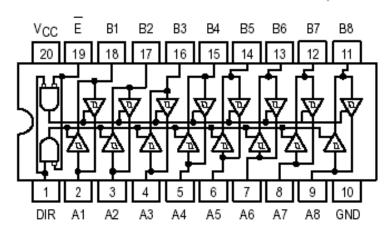
L = LOW Voltage Level

X = Immaterial

Z = High Impedance

74LS245 Octal Bus Tranceiver

LOGIC AND CONNECTION DIAGRAMS DIP (TOP VIEW)

TRUTH TABLE

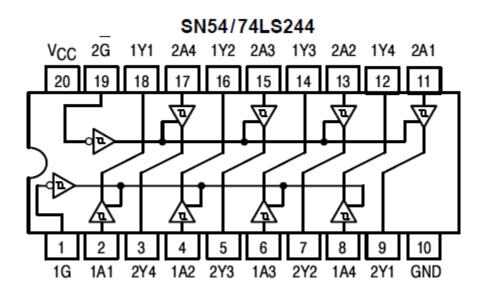
INPUTS		ОИТРИТ	
E	DIR	001701	
L	L	Bus B Data to Bus A	
L	Н	Bus A Data to Bus B	
Н	Х	Isolation	

H = HIGH Voltage Level

L = LOW Voltage Level

X = Immaterial

74LS244 Octal Buffer

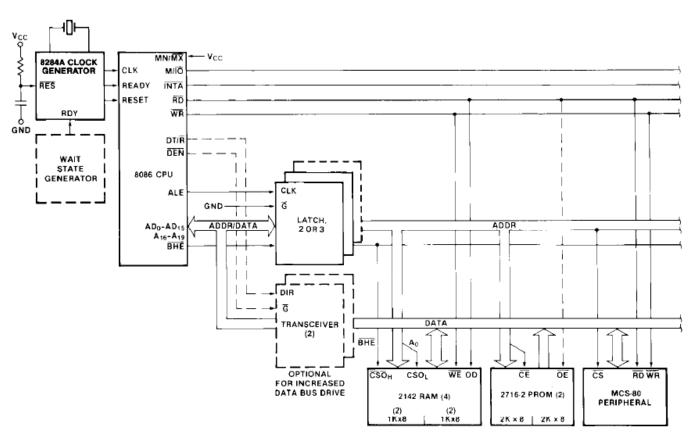

SN54/74LS244

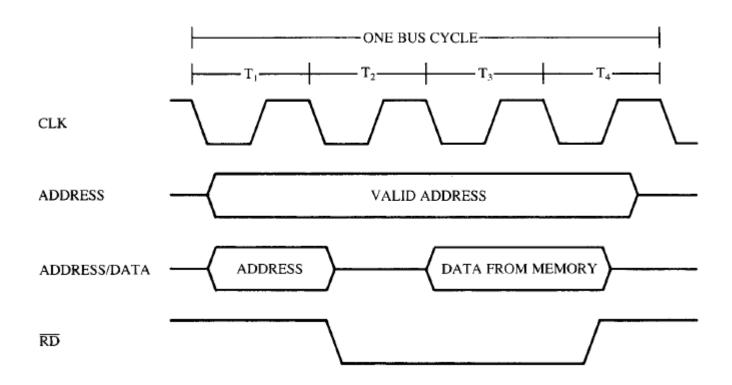
INP	OUTPUT		
1G, 2G	D	001701	
L	L	L	
L	Н	Н	
Н	X	(Z)	

'244 OE P BHE/S7 A19/S6 A18/S5 '373 A17/S4 A_{16/S3} G OE Buffered Bus address **Buffering** ALE OE -'373 373 OE ADIS ADIA AD, Latching AD AD ADIO ADo AD-AD. AD AD AD AD-AD ADo G DIR DEN DT/R

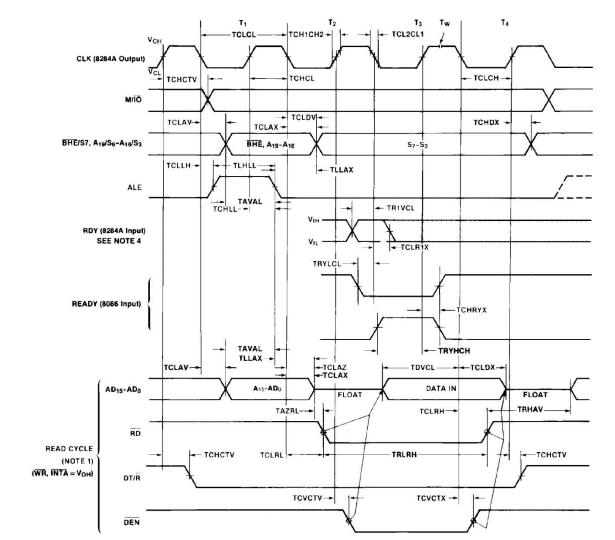
control

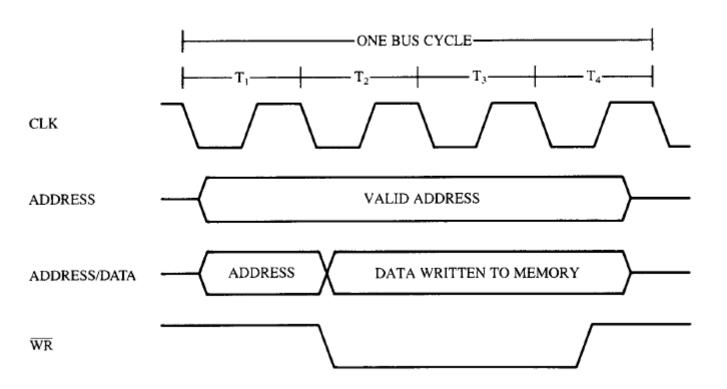
Bus Timing – Simplified Read

Bus Timing Read

Bus Timing – Simplified Write

Bus Timing Write

